

SALNAMELER - 4 7. 1291/1874 YILI SALNAMESİ

Vali-i Vilâyet Ahmet Esat Paşa, belediye başkanı Hacı Şerif Efendi'dir. Konya müftüsü yine Mehmet Said Efendi'dir.

Yeni komisyonlar kurulmuş, yeni görevler ihdas edilmiştir. Hatunsaray zabıta müdürü Ali Ağa, Sudirhemi (Sille) zabıta müdürü İzzet Efendi'dir. Vilayet tarik (yol) memurları kadrosu genişletilmiştir.

1874 yılında iki yıl öncesine göre hane sayısı 40 hane artarak 7.480 haneye ulaşmıştır. Geçen yıllara göre önemli bir değişiklik yoktur. Konya'da metfun şahsiyetlerden bahsedilirken Misk-i Emir Sultan'dan bahsedilmektedir. Dikkatimizi çeken bu zatın, Larende Caddesi üzerindeki türbesi, zaviyesi, mescidi ve kabristanı üzerinde ayıca durmuştuk.

Diğer salnamelerde olduğu

Mehmet Ali UZ

Sâye-i me'ârif-vâye-i hazret-i hilâfet-penâhîde Konya şehrinde neşr-i ulûm ve me'ârif-i bezl-i mesa'î ve himmet eden ulemâ-yı kirâm ile talebe-i ulûmun mikdârı ve okunan derslerle mahall-i kirâ'etlerini mübeyyin cedvelidir

Eyyâm-ı Tahsilde Sabahleyin	Ba'de'l-asr	Eyyâm-ı Ta'tilde Sabahleyin	Ba'de'l-asr	Aded-i Tullâb	Esâmî-i Medâris	Esâmî-i Esâtîze-i Kirâm
000	Mültekâ	Dürer ve Gurer	Dürer	160	Medrese-i Sa'îdiyye	Müftü Mehmed Sa'îd Efendi
Buhârî Celâl Tasdikât	000	000	Buhârî-i Şerif	115	Medrese-i Cevizaltı	Müsevvid-zâde Abdullah Efendi
Şifâ-i Şerif	Buhârî-i Şerif	000	000	48	Câmî-i Sultân Selim	Kâdihânî Hacı Ahmed Efendi
Mecâmî' Molla Câmî	Me'ânî Muhtasar	Dürer Şâfiye	Dürer	191	Medrese-i Kütübhanê	Hâce-zâde Hacı Mehmed Efendi
Tefsîr-i Kâdı Celâl Tasavvurât	Mirât	Meşârik	Meşârik	272	Medrese-i Ziyâ'iyye	Kâdihânî Hacı Hüseyin Efendi
Tefsîr-i Kâdı Şerh-i Akâyid	000	000	000	16	Medrese-i Sâmi Bekir Paşa	Şeyh Mehmed Efendi
Şifâ-i Şerif	Kudûrî	000	000	30	Medrese-i Sırçalı	Karabınârî Osmân Efendi

Molla Câmî İzhâr	000	İsagoji	000	27	Medrese-i Fettâh-zâde	Simavî Osmân Efendi
Dürr-i Nâci Hâce Hâfız	000	Gülistân	000	18	Medrese-i Kâdı-zâde	Kalender Ahmed Efendi
Hayâlî Câmî	Me'ânî Muhtasar	Arûz	000	37	Medrese-i Karamanoğlu	Hâdimî Mehmed Efendi
Şerh-i Akâyid	Mültekâ	000	000	30	Medrese-i Şirvânî	Hacı Abdurrahman Efendi
Kâdı Celâl Dürr-i Nâci İzhâr	000	Şifâ-i Şerif	000	99	Medrese-i Nakîb-zâde	Kâşif Efendi
Hayâlî Tasavvurât İzhâr	000	Feride Vaz'iyye	İlm-i Vücûh	71	Medrese-i Öztimurî	Başaralı-zâde İbrahim Hakkı Efendi
Şerh-i Akâyid Câmî	Me'ânî Muhtasar	Tarîkat-ı Muhammediyye	Tarîkat	73	Medrese-i Gevrâkî	Gevrâkî-zâde Abdulkâdir Efendi
Tefsîr-i Celâl Tasavvurât Câmî	Mültekâ	Elfiyye	Velediyye	88	Medrese-i Karadağî	Malatyalı Ahmed Efendi

gibi bu yılki salnamede de Konya'nın mahsulât-ı arziyesi sayılır. Bunlar:

Buğday, arpa, burçak, yulaf, çavdar, zeyrek, afyon, güherçile, gök boya, cehri, haşhaş tohumu, fink, fasulye, nohut, mercimek, çörekotu, kişniş, kırmızı boya, divlek, kuru üzüm, kara bakla, karpuz ve her nevi kabaktır.

Konya Dergâh-ı Mevlâna Kütüphanesi'nde 198, Yusuf Ağa Kütüphanesi'nde 519, Zincirli Medrese Kütüphanesi'nde 23, Şeyh Sadreddin-i Konevî Kütüphanesi'nde 61, İplikçi Camii Kütüphanesi'nde 34, Akşehir Ömer Efendi Medresesi Kütüphanesi'nde 126, Hadim'de Hadimî Medresesi'nde 144, Ilgın'da Lala Mustafa Paşa Kütüphanesi'nde 30 kitap bulunmaktadır.

Bu salnamede diğer yıllardan farklı olarak medrese, rüştiye, kız ve erkek sibyan mektebi sayısı ve talebe miktarları ile ilgili bir cetvel verilmiştir.

Yine ilk defa olarak Konya sancağının mahsulât-ı arzıyesi ile ilgili cetvel verilmiştir.

Bu yılki salnamede ilim ve kültür hayatımızı ilgilendiren son derece önemli bir bölüm de Konya'daki medreselerde o yıl okutulan derslerin, dersleri okutan müderrislerin adları ve talebe sayıları ile ilgili bölümdür. Adları verilen müderrisler Konya'nın en meşhur müderrisleridir bazıları Konya müftülük makamında bulunmuş insanlardır. Meselâ listede ilk sırada yer alan Mehmet Said Efendi, Mü-

sevitvade Abdullah Vahdi Efendi, Aladağlı Ahmet Efendi, Kadınhanlı Hacı Hüseyin Efendi, Gevrakizade Abdülkadir Efendi uzun yıllar Konya Müftülüğünde bulunmuş değerli insanlardır.

Listede en çok talebesi olan isimler, Müftü Kadınhanlı Hacı Hüseyin Efendi (272 talebe), Köse Hasan Efendi (235 talebe), İbralı Mustafa Efendi (197), Hoca-zade Mehmet Efendi (191 talebe), Müftü Mehmet Said Efendi (190 talebe), Müsevitzade Abdullah Vahdi Efendi (115 talebe), Kaşif Efendi (99 talebe), Müftü Aladağlı Ahmet Efendi (91 talebe), Malatyalı Ahmet Efendi (88 talebe), Silleli Ali Efendi (77 talebe) Gevrakizade Abdülkadir Efendi (73 talebe), Başarılızade İbrahim Hakkı Efendi (71 talebe)'dir. Bunların daha sonraki yıllarda da talebe sayıları artarak tedris hayatları devam eder. Bu arada Taşmedrese müderrisi Ahmet Hamdi, Dede-zade Mustafa, medrese müessisi Ali Takva, Şeyh Muhammed Bahaüddin, Ağazade Bekir Sami, Cıvıoğlu Medresesi müderrisi Mustafa, Çerkeszade Mustafa, Abdülbasır ve Haşim Efendileri de unutmamak lazımdır. Hoca-zade Mehmet Efendi, Kaşif Efendi ve Dede-zade Mustafa Efendiler ayrıca vilâyette muhtelif komisyonlarda görev yaptılar.

Müsevitvade, Özdemirî, Ziyaiye ve Ebubekir Sami Paşa Medreseleri zamanın ilim akademileri gibi idi. Bunlar en çok talebe yetişiren medreselerin başında ge-

Eyyâm-ı Tahsilde Sabahleyin	Ba'de'l-asr	Eyyâm-ı Ta'tilde Sabahleyin	Ba'de'l-asr	Aded-i Tullâb	Esâmî-i Medâris	Esâmî-i Esâtize-i Kirâm
Hayâlî Molla Câmî İzhâr	Me'ânî Muhtasar	000	000	66	Medrese-i Cedîd	Hâcı Osmân Efendi
Kâdı Mîr Câmî	Dürer	000	000	46	Medrese-i Taşkapu	Hâcı Ahmed Efendi
Şerh-i Akâyid Kâfiye	Halebî	000	000	27	Medrese-i Esber-zâde	Abdulbasır Efendi
Şerh-i Akâyid İsagoji	Halebî	000	000	27	Medrese-i Sagır	Hâcı Osmân Efendi
Tefsîr-i Nûn Tasavvurât	Mültekâ	000	000	60	Medrese-i Fevziyye	Abdurrahim Efendi
Kâdı Dürr-i Nâci İzhâr	Halebî	000	000	83	Medrese-i Yağmuroğlu	Mehmed Na'im Efendi
Tasavvurât Câmî İzhâr	Halebî	Sarf	000	235	Medrese-i Kazgancıbaşı	Köse Hasan Efendi
Dürr-i Nâci İzhâr	Mültekâ	000	000	44	Medrese-i İrfâniyye	Dede-zâde Mustafa Efendi

Fenârî Kâfiye	Halebî	000	000	45	Medrese-i Yılanlı	Fakîh-zâde Hüseyin Efendi
İsagoji Molla Câmî Kâfiye	Mültekâ	000	000	65	Medrese-i Cedîd	Derbendli Mustafa Efendi
Dürr-i Nâci Molla Câmî	Mültekâ	Tarîkat	000	68	Medrese-i Süleymâniyye	Ali Takvâ Efendi
Tasavvurât Câmî Kâfiye	Mültekâ	Maksûd	000	69	Medrese-i Cıvıoğlu	Mustafa Efendi
Şerh-i Akâyid Dürr-i Nâci	Muhtasar-ı Me'ânî	Tarîkat	Tarîkat	91	Medrese-i Avniyye	Aladağlı Ahmed Efendi
Dürr-i Nâci İzhâr Maksûd	Halebî	Tarîkat	Tarîkat	89	Medrese-i Cedîd	Kara Ali Efendi
Dürr-i Nâci Câmî	Halebî	000	000	43	Medrese-i İplikçi	Çerkez-zâde Mustafa Efendi
Tasavvurât Molla Câmî	Mültekâ	000	000	34	Medrese-i Zincirli	Ali Efendi

Eyyâm-ı Tahsilde Sabahleyin	Ba'de'l-asr	Eyyâm-ı Ta'fide Sabahleyin	Ba'de'l-asr	Aded-i Tullâb	Esâmî-i Medâris	Esâmî-i Esâtize-i Kirâm
Dürr-i Nâci Molla Câmî	000	000	Mültekâ	22	Medrese-i Köprübaşı	Bektaşî Seyyid Efendi
Fenârî	Kudûrî	Gülistân	000	54	Medrese-i Atâbey	Ağa-zâde Bekir Efendi
Dürr-i Nâci Câmî	Halebî	Maksûd	000	49	Medrese-i Molla Efendi	Hâşim Efendi
Molla Câmî İzhâr	Halebî	000	000	25	Medrese-i Hâcı Hasanbaşı	Tarsusî Ömer Efendi
İzhâr	Halebî	Binâ	000	41	Medrese-i Sarrâcoğlu	Derviş Efendi
000	000	Dürer	Dürer	25	Medrese-i Ovaloğlu	Hâcı Osmân Efendi
Şemâil Hayâlî Tasavvurât Dürr-i Nâci	Mir'at	Mültekâ Taşköprü	Mültekâ	77	Medrese-i Mezkûr Cevizaltı	Sillevî Ali Efendi
Şerh-i Akâyid Tasavvurât	Mir'at	Dürer	Dürer	197	Medrese-i Mezkûr Nakıboğlu	İbrâhalı Mustafa Efendi
Molla Câmî İzhâr	Halebî	Maksûd	000	48	Medrese-i Mezkûr Kütübhané	Hamza-zâde Osmân Efendi
Câmî	Kudûrî	000	000	18	Medrese-i Mezkûr Kütübhané	Hâcı Osmân Efendi
Şemsiyye İzhâr	Halebî	İsagoji	000	56	Medrese-i Mezkûr Kütübhané	Hâcı Halîl Efendi
İsagoji Binâ	Mültekâ	000	000	25	Mezkûr Avniyye	Mustafa Efendi
Kâfiye	Halebî	Binâ	000	24	Medrese-i Mezkûr Avniyye	Hüseyin Efendi
İzhâr Maksûd	Halebî	000	000	19	Medrese-i Mezkûr Karamanoğlu	Hüseyin Efendi

liyordu. Medreselerin pek çoğu âdetâ birer üniversite gibidir. Nitekim medrese tahsili Cumhuriyet döneminde yüksek tahsil olarak kabul edilmiştir. Medreselerde okutulan dersler ayrıca listede görülecektir. Müderrislerin okuttukları derslerle talebe sayıları, onların ilmî gücünü ortaya koymaktadır.

Medrese ve Müderrisler Listesi

1874 yılı salnamesinin sonunda eğitim tarihimiz bakımından Teşebbüsât-ı Hayriye başlığı altında önemli bir açıklamaya yer veriliyor. Buna göre:

Bu yıl, Köprübaşı'nda fevkani ve dört dershaneyi ihtiva eden, 200 öğrencinin okuyabileceği bir mekteb-i ibtidaiye inşa olunmuş ve mektebin küşadı yapılmıştır. Yeni sistemle eğitime başlanan okuldan son derece mükemmel netice alınmış olması sebebiyle Konya'da Hacı Fettah, Altunçesme, Akçesme ve Karacıgan'da dört erkek mektebi ile Kuşçu Gölü'nde büyük bir kız mektebi daha açılması kararlaştırılmıştır.

Salnamenin sonunda tashih ve ilaveler bölümünde belediye başkanlığına Hacı Mehmet Efendi'nin getirildiği belirtilmektedir.

1874 yılı salnamesi 208 sayfadan ibaret olup, Vilâyet Matbaası'nda basılmıştır.

BİR KAŞIK PİLAV

Hatice TEKİN

Bir karakter arayışı içindeydim. Şöyle elimden tutup beni kendi âlemine götürecek; birlikte yenedünyalar keşfedebileceğim güçlü bir karakter. Onu şehrin kimi dar, kimi geniş sokaklarında; gölgeli, ağır kokulu, renklerin birbirine girip bulandığı pazarlarında; iriyarı, bıyıklı adamların duvar diplerinde horuldayarak uyuduğu kahve köşelerinde aradım, bulamadım. Sonunda eve döndüm. Raflar dolusu kitabımı tekrar tekrar gözden geçirdim. Bir satırın arkasına, bir kelimenin altına saklanmış olabilir diye ümitlendim. Ne bileyim, belki de arka sayfada, kendisini bulmamı bekliyordu.

Masamdaki ışığı kapattım. Zorlu bir gecenin sonunda ellerim yine bomboştu. Gözlerim, içlerine bir avuç tuz atılmış gibi yanıyordu. Gücümü toparlayıp bir an önce yatağıma gitmek istiyordum. İşte tam bu sırada bir ses duydum. Koridorda birisi vardı ve sanki acele etmeden bana doğru geliyordu. Yumuşak ayak sesleri odamın kapısında durdu. Rüya gördüğüme veya yorgun zihnimin bana oyun oynadığına kendimi inandırmaya çalışıyordum ama işte bir kız öylece durmuş bana bakıyordu. Perdelerden süzülen korkak gün ışığında yüzünü pek seçemesem de bakışlarını üzerimde hissedebiliyordum. Uzanıp masa lambamın düğmesine dokundum. Korkum, karşımda duran bedeni görünce biraz dindi. Bildiğim bütün tanımların dışına taşan bambaşka bir

şeydi. ‘Çok çok zayıf’ desem bile onu tarif etmek için yetersiz kalırdı. Genç kız bakışlarımdaki “Sen de kimsin?” sorusunu yakalayıp:

“Abi, aradığın benim. Sen gecikince, kalkıp geldim” dedi ve sanki bütün bu olanları kavrayabilmem için susup bekledi. Göz göze gelmek için bakışlarını odada gezdiriyordu. Koyu renk bir hırkası vardı. Sanırım laciveretti. Solgun yüzüne ısrarla yerleştirmeye çalışsa da, yama olmaktan ileriye gidemeyen gülümsemesi kaybolmak için küçük bir fırsat bekliyordu. Cansız, donuk saçlarını bana bakarken siper olarak kullanıyordu. Bu tamamıyla silik ve iddiasız varlığa anlam katan sadece iri, hareli gözleriydi. Buyur etmemi beklemeden, kendini koltuğa bıraktı. Bu kısa bekleyiş beni iyice sakinleştirdi. Artık bir şeyler söylemem gerekiyordu. İlk aklıma geleni sordum:

“Bir çay içer misin?” Gereksiz bulmuş olacak ki güldü:

“İstemem abi, vaktim dar. Anlatmaya başlayayım mı?” Ne anlatacaktı, bilmiyordum. Yine de başımla onay verdim. Konuşmaya başladı:

“Abi, sen her gün ölüm korkusuyla yaşamının ne demek olduğunu bilir misin?” Bu gerçekten bir soru muydu, benden bir cevap bekliyor muydu anlayamadım. Gözlerine baktım. Nereden bileceksin der gibiydi. Devam etti:

“Kendimi bildim bileli yutma güçlüğü var. Annemin sütünü bile defalarca genzime kaçırmış ve her se-

ferinde hastaneye yatmışım. Elimde değil ki abi, ben istemez miyim herkes gibi yiyip içmek?” Dinliyor ama anlamakta zorluk çekiyordum. Bu yaşına gelene kadar sadece sıvı gıdalarla beslendiğini söylüyordu. Böylesine zayıf olmasının sebebi buydu demek ki. Bir yandan anlattıklarını dinliyor, bir yandan da notlar alıyordum. Bebekliğinden başlayıp bütün çocukluğunu anlattı. Sonra okul yıllarına geçti. Heyecanı gittikçe artıyor, arada bir dili dolaniyordu:

“Güçlkle bitirdiğim ilkokuldan sonra ortaokula başlamıştım. Her zaman olduğu gibi sınıfın alay konusuydum. Teneffüslerde annemin gelip bana bir şeyler içirmeye çalışmasına gülüyorlardı. Ben de buna dayanamıyordum. Tam da okuldan ayrılmayı düşündüğüm dönemde sınıfa yeni biri geldi, Halil. O da benim gibi diğerlerinden farklıydı. Konuşurken kekeliyordu. Kendini tanıtmak için ismini söylediği anda sınıftakiler kahkahalara boğulmuştu. Kimse onu istemeyince, benim yanıma oturtular. Onun gelişi pek çok şeyi değiştirdi.

Bazen avuç dolusu yemişi ağzına dolduran, tabaklar dolusu yemeği kışkırlayan çocukları imrenerek seyredirdim. Bazen de duvarın kuytusuna saklanıp bir elmayı iştahla dişleyen arkadaşımı. Nasıl bir bakışım varsa? Halil beni öyle gördüğünde üzülür, oyalamak için türlü şaklapanlıklar yapar, hatta hikâyeler anlatırdı.

Bir gün içtiğim süt genzime kaçtı. Halil annemden öğrendiği gibi davranarak, nefes almamı sağladı. Bunu duyan babam, zaten hastalığı iyice artmış olan annemi bahane ederek beni okuldan aldı. Birkaç ay sonra annem ölünce yapayalnız kaldım. Babam sabah gider, akşam gelirdi. Yanımda kimse olmadığı için korkuyor, günlerimi aç geçiriyordum. Bir gün gözümü hastanede açtım. Beni yerde bulmuşlardı. Doktor yeterli gıda alamadığım için bayıldığımı söyledi. Bunun üzerine kendince bir çözüm bulan babam, ev-

lenmeye karar verdi. Çok geçmeden evlendi ama anneliğim benden, benim durumumdan korkuyordu. ‘Bir şey olursa benden bilirler’ diyerek gün boyunca ağzıma bir yudum su koymamı bile istemiyordu.

Zamanla bütün bunlara alıştım. Çevremdeki insanlardan hiç bir şey beklememeyi öğrendim. Küçücük bebeklerin bile yapabildiği bir şey beceremiyorsam; onların sahip olduğu şeylerin üzerinde de hiçbir hakkımın olmadığını düşünüyordum. Ne onlar gibi gezip eğlenmeyi, ne de giyinip kuşanmayı istedim. Hele hele evlenebileceğim aklımın ucundan bile geçmezdi. Bir akşam kapının zili çaldı. Gelenleri önce tanıyamadım. Nereden baksan beş yıl geçmişti. Onu görmeyeli yakışıklı genç bir adam olmuştu Halil. Hoş geldin derken ellerim, kocaman avucunun içinde eriyip kayboldu; ben de kara kapkara gözlerimde.

Konu komşunun yardımıyla birkaç parça çeyiz hazırlandı. Herkesin benden kurtulmak için garip bir sabırsızlığı vardı. İki hafta içinde annesiyle birlikte yaşayacağımız eve gelin gittim. Ben ayrıldıktan sonra Halil de okulu bırakmış, bir kamyon da muavinlik yapmaya başlamıştı. Uzun yola çıktıkları bazı akşamlar eve gelmediği olurdu. Gittiği yerlerden bal, pekmez getirir, elleriyle şerbet yapıp bana içirirdi. Kendimi daha iyi hissetmeye başlamıştım.

Halil'in olmadığı bir akşam kaynanam kardeşini yemeğe çağırıldı. O gelecek diye tavukla pilav yaptı. Hâlimi biliyorsun abi, ben onları nasıl yutarım? Bir fincana tavuğun suyundan süzüp yanlarına oturdum. Dayı söylenmeye başladı. ‘Şu hastalıklı gelini daha adam edemedin mi be abla?’ O, içinde sakladıklarını bir bir ortaya döktü. Kaynanam, bunları dinledikçe şişti. Mavi gözlerine rahatsız edici bir bakış yerleşti. Ne yapacaklarını anlamadım. Kaçmak istedim ama dayı bileğimden kavramış, bırakmıyordu. Bir

yandan da, 'Sonra bize teşekkür edersin kızım' diyordu. Canımın özü yok ki abi, bütün gücümle çabaladım ama olmadı, ellerinden kurtulamadım."

Başını önüne eğip sustu. Nefes nefese kalmıştı. Dudakları kapalıydı ama gözlerindeki hareketler kıpır kıpırdı. O anı yeniden yaşıyordu sanki. Biraz dinlendikten sonra devam etti:

"Çok yalvardım, dinlemediler. Kaynanam burnumu sıkıyordu. Ağzımı açmaktansa, ölmeye bile razıydım ama istemekle olmuyormuş abi, ölemedim. Dayanamayıp açtım sonunda. Kaynanam ağzıma pilav dolu kaşığı soktu. Bir yandan parmaklarıyla dudaklarımı sıkıyor, bir yandan da, 'Hadi kızım çiğne, Halil'ime sürpriz yaparız' diyordu. Bir tane iki tane değil ki bu, koca kaşık abi, nasıl başa çıkarım hepsiyle? O sinsî varlıklar ağzımda dağıldılar her yere. Kıpır kıpırdılar. Aldığım her nefesle birlikte genzime doğru hücumla geçtiler. Öylesine aceleleri vardı ki. Birbirlerini itiyor, oraya buraya çarpıp çığlık çığlığa 'Önce ben, önce ben' diye bağırıyorlardı."

Bu kadarcık konuşma bile yeniden gücünü tükenmişti. Sustu. Onu zorlamamak için önümdeki kâğıda bir şeyler yazıyormuş gibi yaptım. Bazen not alışına bakarak, bazen de hırkasındaki bir düğmeyi oynayarak soluklandı. Derin bir iç çekişle birlikte konuşmaya başladı:

"Sen hiç nefessiz kaldın mı abi?" Bunun da bir soru olmadığını biliyordum, cevap vermedim. O devam etti:

"Önce gözlerin kararıyor, kalbin deli deli atmaya başlıyor. Vücudunu bir yangın sarıyor. Ölesiye korkuyorsun abi..." Başını öne eğdi. Acıyla gülümsedi.

"Korkum da ölmek değil miydi zaten." Dudaklarına konan minicik gülücüğü uçup gitti. Yine gözlerinde titrek ışıklar yandı. Usulca:

"Duyamaz, düşünemez oluyorsun. Gözlerin düştüğün kuyunun karanlığında göremez, kulakların bir uğultu içinde duyamaz oluyor. Kalbin koştuktan yorgun bir at gibi yaşıyor. Bu öylesine büyük bir acı veriyor ki, dursa da her şey bitse artık diyorsun ama o, 'bir tane daha' diyerek atmaya devam ediyor. Abi ya! Mübarek çok zor duruyor."

Yeniden sustu. Ayağının ucuyla halının üzerindeki bir kırıntının yerini değiştirdi. "Sonra ne oldu?" diyemedim. Onu hayata bağlayan yegâne ilmeğin de çözüldüğünü ve geride tutunacak bir şeyi kalmadığını anladım. Uzun süre konuşmadı. Bitirdi herhalde dediğim bir anda yeniden başladı:

"Tıkandığımda rol yaptığımı sanıp gülen kaynanamla dayı, her debelenişimde bir adım daha geri giderek odadan kaçtılar. Yapayalnız kaldım. Çok çırpındım ama sonunda içimdeki fırtına dindi. Artık ne yemekten korkmama gerek kalmıştı, ne de nefessiz kalmaktan. Halil'imın dönmesini bile beklemeden, apar topar gömdüler beni. O bunu duyunca herkese küstü. İnadına bir daha eve, anasına uğramadı."

Ben dinlediklerimi hazmetmeye çabalarırken, o yeniden içine dürüldü. Oynaşan hareketlerinden, sevdiğini düşündüğünü anlıyordum. Bir süre daha bekledikten sonra aniden kalkmaya yeltendi. Ellerini koltuğun kenarlarına koyunca, tutsam dağılıverecekmiş gibi duran, zayıf bilekleri ortaya çıktı. Baktığımı fark edince utandı. Hırkasının kollarını sündürüp sedefin şeffaflığına ve inceliğine sahip parmaklarının üzerini örttü:

"Gitmem lâzım, Halil belki bugün eve döner," dedi. Boş bulunup "Seni götüreyim mi?" dedim. Güldü:

"Ama sen pilavları yutabiliyorsun. Nasıl olacak bu iş abi?" dedi ve geldiği koridorun sonunda gözden kayboldu.

ÂŞIK ATAROĞLU VE YENİ KİTABI “O SÖYLETTİ BEN SÖYLEDİM”

Mehmet Atar Hoca yahut bu asıl ad ve unvanını bastıran unvan ve mahlasıyla Âşık Ataroğlu, günümüz Konya'sının yaşayan değerlerinden. Zira köklü âşıklık geleneğimizin günümüz Konya'sındaki yüz akıdır o. Onun hayat hikâyesini genç akademisyenlerimizden Aziz Ayya Hoca, *Konya Ansiklopedisi* için şöyle özetlemiştir:

“Günümüz Konya âşıklık geleneğinin güçlü âşıklarındandır. 1958 yılında Hadim'in Çuna (Yeni Konak) köyünde doğdu. Çocuklu-

ğunu köyünde geçiren Ataroğlu, ilk gençlik yıllarında ailesinin yanında çiftçilik ve çobanlık yaptı.”

“Selçuk Eğitim Enstitüsü Sosyal Bilgiler Bölümü'nden mezun olan âşık, sosyal bilgiler öğretmeni olarak yurdun birçok yerinde görev yaptıktan sonra Konya-Selçuklu Ertuğrul Gazi İlköğretim Okulundan emekli oldu.”

“Gülay Hanım'la evli olan âşığın, Oğuzhan adında bir oğlu, Kiraz adında da bir kızı vardır. Oğlu Oğuzhan da, “Hanoğlu” mahlâsıyla şiirler yazmakta ve babasının nezaretinde kendini yetiştirmektedir.”

“Bir ustasının olmamasına rağmen âşıklığının, daha çocukluk yıllarından itibaren merak saldığı türkü söyleme ve saz çalma arzusuna dayandığını ifade etmektedir. Küçük yaşta, okumak için çıktığı gurbet içindeki ateşi körüklemiş; ayrıca, üç ağabeyinin de şiir yazması üzerinde etkili olmuştur.”

“Mahlâsını ülkemizin en büyük âşıklarından Âşık Şeref Taşlıova'dan alan âşık birçok çırak yetiştirdi. Yeğeni Âşık Özhanî (Hadim/Göynükkışla), Âşık Yorulmaz (Hadim/Yukarıkızılca), Âşık Hürmetî (Hadim/Sarınc), Aslan Uslu (Samsun), Âşık Hilâlî, Âşık Diyarî (Konya/Sarayönü) ve Âşık Akçaoğlan (Konya) yetiştirdiği âşiklerdendir.”

“400'e yakın şiirinin çoğu hecenin 11'li kalıbıyla yazılmakla bir-

likte; 7'li, 8'li, 14'lü ve 15'li kalı-
bıyla yazılanlar da vardır. Dörtlük
tarzını ağırlıklı olarak kullanan
âşık, yer yer beş ve yedi mısradan
oluşturduğu bentlerle de şiirler
yazmıştır.”

“1966 yılında başlayan *Türkiye
Âşıklar Bayramı*'na ilk defa 1976
yılında katılmış, o günden bu
yana, bu bayramı sürekli olarak tak-
kip etmeye çalışmıştır. Bu bayram-
larda, özellikle *yılın yedi şiiri* ve
atışma dallarında olmak üzere bir-
çok birincilik kazanmıştır. Şiirleri
birçok dergi, gazete, bülten ve an-
tolojilerde yayımlanan
Ataroğlu'nun, *Ozan Gözüyle Ozan
Sözüyle* adlı bir şiir kitabı ile
Âşıkların Türküsü adlı bir türkü ka-
seti bulunmaktadır (*Konya Ansik-
lopedisi*, I/333).”

Bu muhtasar hayat hikâyesinde
sözü edilen iki eserine Ataroğlu
2010 yılında üçüncüsünü ekledi:
*O Söyletti Ben Söyledim “Muhabbe-
ti Bilenlere”*.

Ataroğlu, bu ikinci kitabıyla
bize **âşık meclisini** yaşıyor.
Âşıklar meclisi, salt atışma, kendi-
ni gösterme ortamı değildir. Bu
meclislerdeki muhabbet anları eği-
time yönelik veçhesiyle en kıymetli
vakitlerdir. Bu anlarda âşıklar
sohbetlerine önce ibretimiz bir
hikâyecikle başlarlar. Akabinde de
mızrabı eşliğinde hikâyesini des-
tekleyen şiirlerini söylerler. Ataroğ-
lu bu kitabında seksen dört
hikâye(kıssa/menkıbe)yi –hecenin
sekizli, on birli ve on dörtlü kalıp-
larındaki- o sayıdaki şiiriyle des-
tekleyip, tabiri caizse dimağlara
perçinliyor.

İlavemizin cirmini dikkate ala-
rak kendi sözümü burada kesip
sözü Ataroğlu'na bırakıyorum.

*

NEDEN KOCAMAMIŞ

Hep akranlarımızla karşılaştığı-
mız zaman takılırız. Daha genç du-
ruyorsun, hiç değişmemişsin, gibi-
lerden. Bazıları teşekkür eder, ama
bazıları da bir ah çeker dert yanar
hayatından. İşte böyle iki arkadaş
karşılaşınca biri sorar ve der ki:

- Arkadaş, maşallah genç duru-
yorsun saçlarına ak düşmemiş. Bu
gençliği neye borçlusun. Şunun
sırrını bize de söylesene.

Bu sözün üzerine merak ediyor-
san gel benim misafirim ol, diyerek
evine götürür arkadaşını. Eve va-
rınca hanımına:

- Hanım, misafirimiz var, bir
karpuz getir de keselim diye, sesle-
nir. Hanımı bir karpuz getirir; ama
kocas: “Hanım bu pek olgun gö-
rünmüyor, bir başkasını getir” der.
Her getirdiği karpuzu ham diye
geri çevirir. On bir defa gidip kar-
puz getirir hanımı. On ikinciyi
hah bu olgun, diyerek keser ve afi-
yetle yerler. Epey bir sohbetten
sonra arkadaşı müsaade ister ve
kalkar. Vedalaşıp tam ayrılacakken
döner ve “Arkadaş hani sen bana
genç kalmanın sırrını söyleyecek-
tin” der. Arkadaşı:

- Daha anlayamadın mı? Evde
tek karpuz vardı. Ben her karpuzu
geri çevirdiğimde eşim aynı karpu-
zu götürüp getirdi. Evde başka kar-
puz mu var da değiştir getir diyor-

sun, diyerek beni senin yanında mahcup etmedi. Başımı öne eğdirmedi.

Arkadaşı gerekli dersi almıştı evden ayrılırken. Acaba biz de alabilecek miyiz bu hikâyeden dersimizi. Erkek olsun kadın olsun hepimize ders var bu hikâyede. Hadim değil, ama ben de oğlumu everdiğim zaman gelinime nasihat babından bir şiir söylemişim. Belki sadece gelinime değil de bütün kızlara ve gelinlere söylemek istemişim. Size de yazacağım acele etmeyin, ama yıkılmaz ve şen yuvaların kurulması dilekleriyle.

Ayrıca kurulan yuvaların devamının, eşlerin karşılıklı anlayış ve hoş görülmesi olmasına bağlı olduğunu hatırlatarak...

*Güzel gelinime nasihatim var
Sakin asaletin yitirme emi*

*Fuzuli işlerin peşinden gitme
Boşuna ömrünü bitirme emi*

*Bazı yerde insan dilsiz olmalı
İşe yarayanı çekip almalı
Evide konuşulan evde kalmalı
Sakin ha dışarı götürme emi*

*Vicdanın sesine uy getir kızım
Gönlün köşesine koy getir kızım
Güzel söz bulursan duy getir kızım
Çirkin lafi eve getirme emi*

*İçinden geçeni kocana söyle
Erinmeden konuş da böyle, böyle
Gideceğin yerden haberdar eyle
Müsaadesiz yere oturma emi*

*Baban Ataroğlu zamana bakar
Dinle sözlerimden sen anlam çıkar
Bazısı yedirir başına kakar
Her çorbaya lokma batırma emi*

MEDRESELERİMİZ -I-

Ahmet ÇELİK

Ermenekli Mustafa Safvet Efendi

Ermenekli Mustafa Safvet Efendi, Hicri 1293/ miladi 1877'de Ermenek'te doğdu. Babası Mustafa Edip Efendi ve büyük babası Ahmed Vasfi Efendi ülema sınıfından ve müderris idiler. Annesi Hanife Hanım dedeleri tarafından alim olup müftülük yapmıştır. Mustafa Safvet Efendi, ilk tahsilini özel gördü. Ermenek Rüştiyesi'ni bitirdi. Konya'ya gelerek Yalvaçlı Ömer Efendi ve Aladağlı Hacı Ahmet Efendilerden icazet aldı. Tahsilini ilerletmek amacıyla İstanbul'a gitti. Ödemişli Mustafa Efendi'den ve Arapgirli Hüseyin Avni Efendi'den 1904'de icazet aldı. 1905'de imtihanla Bayezid Camii'nde derse çıktı. 1909'da İbtida Hariç, 1919'da Medrese-i İlmiye İlaş Müdürlüğü'ne tayin edildi. Eylül 1920'de Daru'l-Hikmeti'ni İslamiye Vekilliği, 1921-1922 yılları arasında Huzur Dersleri'ne Baş Muhatab olarak atandı. 1920'de Medaris-i Umumi Müfettişliği'ne atandı. 1920'de Müderrisler Cemiyeti kurucuları arasında yer aldı. 1922'de Osmanlı Hükümeti, 1924'de tüm Osmanlı medreseleri kaldırılınca görevlerinden ayrıldı. Sadece maaşı kaldı. Hürriyet ve İtilaf Fırkası üyeliği olduğu için Ağustos 1927'de devlet memurluğu yasaklandı. Son devirlerinde İslami İlimlere hevesli gençlere dersler veriyordu. Aysu soyadı alan Mustafa Saffet Efendi 20 Mart 1964'de

İstanbul'da vefat etti. Kabri Anadolu yakasında Küplüce Mezarlığı'ndadır.

Beyazıd Dersiamlarından **Ermenekli Mustafa Safvet Efendi**'nin **Beyanü'l-Hak** dergisinin Kasım 1910 - Ocak -1911 yılları arasında ve **87, 89, 92.** sayılarında yer alan "**Medreselerimiz**" adlı makalesi son dönem Osmanlı ve Konya medreseleri hakkında değerli bilgiler ve istatistikler verdiği için bu makaleyi istifadenize sunuyoruz.

MEDRESELERİMİZ

I.

Tarih-i İslam'ın azamet-i şanına bir timsal-i mücessem bir şahid binazir olan medreselerimizin o muazzam darut-tahsillerimizin içerisinde o ma'na mehib-i muhteşem, fakat sureten sade ve karanlık odalarında yetiştirdiği eazım-ı eslaf ile mübahat ve iftiharını i'lan eden o yüksek kubbeleri, son zamanlarda bir takım binanın, zahir furuşların gözlerinde küçülmeye değil, küçültülmeğe mahkum olmuştur.

Vaktiyle bir menba-ı ilim ve irfan olup hayat-ı mülk ve milletin her biri birer serir-i sultanı iken güya o hayattan eser kalmamış ta kurunu ula ve vüsta asarı gibi yalnız o hayatı ifham ve onunla muteber olmak için bir müzehane mevcut neden farkı kalmayacak derecelerde kaderini tenzil etmek ve medrese hayatını hiçe sayarak o kapıyı kapatmak ve o ocağı söndürmek için aranılmadık

Ermenekli Mustafa Safvet Efendi

çare kalmamış ve nihayetün-nihaye yüzü üstüne bırakman en iyi bir çare olarak -bunların taraftarlarınca- kabul ve telakki olunmuştur.

Bir kere tarih-i İslam'ın başında nihayetine kadar göz gezdirir isek hayat-ı irfanımızda mevcudiyet-i milliyemizde yegane amel-i müessir medreselerimizdi. İlk zamanlarda **Farabi'ler, İbn-i Sina'lar, Fahreddin-i Razi'ler** gibi cihanın, bütün alem-i medeniyetin medar-ı fahri olan hükema o medreselerden yetiştiği gibi bu gün kendilerini medar-ı fahr-i ibtihaç tanıdığımız bir çok zevatı alikadr dahi yine o medreselerden yetişmiş olduğunu görüyoruz. Ne hacet hal-i hazırımızda bile o menba-ı feyza-feyz olan medreselerimizden ahz-ı feyz etmedik bir ferdin bulunmadığını, kısmen mekatib-i aliye ve idadiye ve umumen mekatib-i ibtidaiye muallimlerinin medrese mahsulü olmasıyla sabit bir hakikattir.

Bir kere düşünülün ki böyle yalnız Osmanlılığın değil hatta alem-i İslam'ın nam ve şan-ı ulviyet nişanı a'la eyleyen bu medreseler hele son zamanlarda hiçbir muavenete mazhar olamamak şöyle dursun bu azametli kubbelerin altında hasıl ettikleri fikir-i ahrarâne ile temeyyüz eden o efkar-ı aliye ashabı serbest

serbest idare-i kalam etmelerinden naşi hamlıkta milliyetsizlikle ittiham olunmak yüzünden ne zararlar gördüğü meydandadır. Hele son 17-18 senelik bir ihtiram-ı ünvanı altındaki ihmal, imtihansızlık medrese hayatına vurulmak istenilen darbelerin sonuncusu bir bahsi idi.

Fakat bu ihmal yalnız o devre mahsusda değildi. Çünkü bir milletin hayatında amel-i müessir olan ilim ve irfan yalnız medreselerimize münhasır iken o medreselerin merbut bulunduğu Ders Vekâleti Meclisi, bir Mearif-i Umumiye Nezareti demektir. Fakat o zamanlar o Mearif-i Umumiye nezareti vazifesini ifa eden muhteşem meclis kendilerine değil madunlarına düşen bir takım talebe kavgası futala taksimi gibi küçük vazifeler ile iştigalden kendi muhitlerine göremeyecek derecede küçülmüştü. Avrupa ilk devre-i terakkiye yüz tuttuğu zaman bizim de medrese tahsillilerimiz tedenniye yüz çevirmişti. Vaktiyle bir milletin her şeye ihtiyacı olduğunu idrak eden erbab-ı fadl ve irfan yapılan, yaptırılan medreselerin taksimini de o muhtaç-ı nisbette yapmış ve binaenaleyh bu milletin saadeti tefsir, hadis, fıkıh gibi dini; tıp, hendese, hikmet gibi dünyevi ulumun mezciyle istihsal olunabileceğini tefsirle medreselere "Daru'l-hadis", "Daru't-tıp", "Daru'l-hendese" gibi namlar vermişler ve bu medreselerde bu fenler bütün bu fenler tahsil oluna gelmekte iken (Bereket versin ki o medreselere vaktiyle o namlar verilmiş eslaf o gibi fununua'mal etmemiş olduğunu biz anlıyoruz. Yoksa bu günkü halimize kalacak olur isek medrese tahsilinden maksad yarım bir Arabi lisanı tahsil etmek demek olduğu itikadından bizi kimse döndüremeyecek!) gerek himayesizlik yüzünden ve gerek makasıd-ı aslinin unutulması yü-

zünden düçar-ı inhitâtı olmuş ve şimdiki hale gelmiştir.

Fil-vaki o muhteşem Ders Vekaleti zamanımıza kadar idame-i hayat edebilmiş ise de o büyük unvanı, Mearif-i Umumiye Nezareti unvanını, salahiyetini elinden kaptırmıştır.

Vaktiyle erbab-ı siyaset, hükam, kumandanlar, kaptanlar ilahir hep medreselerin mahsulü idi. Fakat zamanına nispetle bir tahsil görürler nihayetini amelîyat (çalışarak) ile ikmal ederlerdi.

Zamanın terakkiyatı hiç nazar-ı dikkate alınmayarak bu tahsil makinasız bir vapur gibi oturduğu yerden bir adım ileri götürülmeklik isteniyor idi. İhtimal ki muhitini görmek istemeyen o büyük adamlar ileri gitmeye lüzum görmüyorlardı yahut görüyorlardı da kendilerinden büyük adam görmek istemiyorlar, hased ediyorlardı.

O zamanlar Meşihat-ı İslamiye Dairesi şimdiki gibi bir yalnız mehakim-i şer'iyenin mercii değil belki hem mearif, hem adliye-i mezahib nezaretlerini muhtevi idi. Fenn-i tıb, fenn-i hendese, fenni hey'et-i funun-u diniyye gibi nizam ve kavanin-i mesail-i fıkhiyye gibi hep oradan neş'et eder, oraya raci olur idi. Millet, millet-i İslamiyenin bütün inzarı, ümid ve arzusu oraya münatıf, bütün esbab-i terakki ve i'tilânın başıda oraya, o büyük makama bağlı idi.

Ve büyük makamın yetiştirdiği, **Ebu Suud'lar, Zenbili'ler, İbni Kemal'ler** eslafını gıbtalara gark edecek, ahlafına bir şehrah-ı saadet açacak derecelerde büyük idi. Bugün asarını okumaktan, okutmaktan izhâr-ı acz ettiğimiz bir "**Gelenbevi**" **Fahr-i Razi'lere, İbni Sina'lara** medar-ı fahr olacak derecede sahib-i fadl ve irfan idi. Fakat bunlar ve emsali erbab-ı fadl ve irfa-

nın büyüklüğü nispetinde bir hizmet edebilmeleri için ya Abbasiler yahut Endülüs Emevileri, hiç olmazsa Kanuni'den mukaddem ki Osmanlılar devrinde bulunabilmeleri lazım idi. Bugün şu makarr-ı hilafet-i İslamiye'de büyük-küçük yetişmiş halka tedrislerinde binlerce talebe bulundurmuş olan eslafın hangisinin ismi, asarı bir tarihe geçmiştir? Ve ket vursun ki bıraktıkları asara kendi namlarını ahlafta tav'an değil hayran unutturmamıştır.

Uzağa gitmeyelim daha dünkü **Vidinli'lerin Filibeli'lerin, Şevket'lerin, Hafız Şakir'lerin, Atf Bey'lerin** yalnız namlarıyla iftihar kabilinden aralık bi-zikr-i cismilerinden başka büyük adamlar hakkında biz ne yapıyoruz? Hiç değil mi?...

Efsun ki bunlar ve eslafı, nasıl ahlâfından bir takdir görmediler ise zamanlarında da kadirleri hiç bilemedi. Yalnız bunlar değil Anadolu içerilerinde binlerce ulema yetiştirmiş esatizenin hiç isimleri bilezikir edilmiyor. Bunlar öyle bazı geçyenanın zannettiği gibi yalnız lisan-ı arap tahsili ile vakit geçirmemiş hem o lisan-ı arab hem de o lisan ile gerek dine ve gerek dünyaya ait ilim ve mearif elde etmişler; fakat, fakat takdir olunmamışlardı. Bu takdirsizlik yüzünden de o lem'a-ı meafta gittikçe sönmeye, zevale yüz tutmuştu. Bir zamanlar medreselerde okunan hesaplar hendeseler, tebaletler, hükümetin himaye etmemesi, yardım etmemesi, yüzünden düçar-ı ihmal olmuş, efrad-ı milletin hangisi olursa olsun sırf bir teşebbüsü şahs-i kuvvetiyle tahsil edebiliyor idi. Nihayetinde de hükümetten kuru bir aferin nail olamamakla beraber ta Kanuni'den sonra başlayan yarıdakçılık devirlerinde hükümet koltuğu altına giren yarıdakçılar meddahların, mansıb, rüt-

be aşıklarının nazarında hamak, münasebetsizlik ile itham olunurlardı. Doğru söz söyleyen bir âlime söyleyebilecekleri en güzel sözleri “Cihanı izale etmiş, fakat eksikliğini izale edememiş” tabiri idi. O suretle ulema hemen bütün, bütün dinecek bir tarzda hükümetten bigane kalmaktır. Hariçten ahvali tenkit etmekten efkar-ı umumiye onları göstermekten başka, kendileri için bir çare-i selamet bulamamışlardı.

O zamanın icabınca bir büyük adamı en büyük bir iyilik etmek isterlerse ona bir taşra memuriyeti vererek baştan savmak en güzel bir tedbir idi. Mesela **Gelenbevi** gibi bir hikmetşinası başından savmak için Moro-Yenişehirlerine naib gönderilerek onun bir yarım asırlık mahsulü mefkuresi orada çürütülme mahkum edilirdi.

Hoca Tahsin gibi bir zat Avrupa'ya gider mükemmel hey'et, hikmet, tahsil eder de zamanların takdirine mazhar olamazdı. Hatta mevsukan olduğuna göre Hoca Tahsin merhuma zamanında başını sokacak kadar bir sükkana bile münasip görülmemiş te Babıali civarında bir vakıf mektebinde yatar kalkar imiş. Vefatında kitaplarına Avrupa'dan getirdiği bir rasad dürbününe sahip olan bile olmamış da nihayet Münif Paşa'nın Mearif Nezareti zamanında Münif Paşa tarafından her ne suretle alındıysa alınmış namı da hüneri de kendi gibi mavh olmamış gitmiştir.

Bu ihmaller, bu himayesizlikler içinde yuvarlanan medreseler gerçi büsbütün bi-ruh dereceye gelmemiş ise de himayesizlik gibi müzmin bir marazın taht-ı tesirinde ezilmekte idi. O zaman hükümetin kendisine hiçbir şeyin lüzumunu hissetmiyordu. Kendisine ne bir mühendisin ne de bir tabibin ve ne de bir hikmetnasın lazım olmadığı itikadında idi.

Bu itikat sebebiyle ne hükümetin ne ahalinin nazarında bir tabip, bir mühendis, bir hekimin bütün bütün cahil bir çiftçiden farkı yoktu. Yalnız ahalinin diyanete olan merbutları hasebiyle ulum-u dine ehemmiyet verirler ilm-i din bilenleri alim tanırlardı.

İşte medreselerde okunan tıb, hey'et gibi funun-u saire hükümetin ahalinin rağbetsizliği yüzünden büsbütün “terk olunmuş” dereceye gelmiştir. Bu hale ise Kanuni Devrinden sonra bed'i ile tedricen zamanımıza kadar sürüklene sürüklene hal-i hazırını bulmuş o muhteşem Ders Vekaleti Meclisi'nin iki sene evvel İstanbul'daki medreselere bile sözü geçmeyecek bir dereceye gelmiş idi.

II.

Memalık-ı Osmaniye'nin her köşesinde ashab-ı hayr tarafından yapılan bu kadar medaris yalnız dinin değil belki yekdiğere bir merbutiyet tammesi olan din ile dünyanın tekamülü ve o süratle millet-i islamiye'nin refah ve saadeti için yapılmış olduğu meydan da iken ta ahd-i Kanuni'den beri başlayan kidem-i kaidesi daima erbab-ı kemali geride bırakmaya sebep olduğu için dünyaya tealluk edentib, hendese gibi ulumu tahsil edenler tahsil ettikleri fununun yalnız nazariyette kalarak hiçbir faidesini görmediklerinden o gibi fununun lüzumuna kail olmayan bir hükümetin ve dolayısıyla ahalinin bir türlü rağbetini celb edememişler ve bu vesileyle bu fenler sahife-i medaristen silinmiş fakat hissiyat-ı diyanet icabatıyla lazım gelen kötü ulum-u diniyyeyehar ve sarf etmişlerdir.

Acaba vaktiyle hükümet-i Osmaniye bu gibi ulum ve funun erbabını himaye ettiyse onlara lazım gelen vezaifi gösterseydi bu fenler or-

tadan kalkabilir miydi? Şüphesiz ki kalkmak şöyle dursun hal-i hazırda-ki terakkisini Mearif Nezareti ile değil Meşihatî İslamiyye vasıtasıyla ihzar etmiş olacaktı. Belki de matlup olan neticeye daha bir başka türlü destres olacaktı. Hezar-ı teessüfler ki milletin medreselerden başka hiçbir duru't-tahsili olmadığı halde hükümet usul-ü tedris ve suret-i tahsil hakkında büsbütün bigane bulunarak yalnız tahsil arzusunda bulunanlara bir kolaylık olmak üzere - o da İstanbul, Bursa gibi yerlere münhasırdır - müderris tayin etmedikten başka bir yapamamıştır.

İşte bu suretle milletin sırf bir teşebbüsü şahsiyesine kalan tahsil-i ulum fıkıh, hadis, tefsir, edebiyat-ı arabîyye inhisar ederek diğer fünün hemen hemen iskat edebilecek bir dereceye geldiği zaman hükümet uyanmış fünün-u riyaziyenin lüzumunu anlamış ise de heyhat ki bir kere funun-u riyaziye arzu edildiği vechile medreseler de bulunmayacak ve bulunmayacak bir hale gelmiştir. Vaktaki hükümet aradığı bu gibi fününu medreselerde bulamıyınca Maarif-i Umumiyye Nezareti namıyla ayrıca mearifin başını ayırmış ve Daire-i Meşihat'ta bu büyük unvanı elinden kaçırmıştır.

Bu tarihten itibaren Mearif-i Umumiyye Nezareti kendi idaresi altındaki tesis ettiği mekatibin terakkisine fikren ve malen mümkün mertebe çalıştığı halde bilakis Daire-İ Meşihat, Ders Vekâleti Meclisi eski bildiğinden dönmemiş, şaşmamış, 400-500 sene evvel çizilen bir ders programını değiştirmekte bir mazeret olmadığı halde tebdil etmek, intizama koymak cihetine bile ilzam etmedi. Filhakikat Ders Vekâleti Meclisi medreselerin talebe-i ulumun müderrisinin bir mercii idi. Fakat o muhteşem mecliste verilen kararların yekününü oda taksimi, talebe yanındaki münazaanın sulhen tesviyesi, müderrisin maaşatı vs. gibi basit olacak şeyler teşkil eder.

İslah-ı Medaris, tanzim-i durus, tesbil-i tahsil gibi ali-i fikirler, müzakereler asla azay-ı kiramin hatırından bile ihtimalki geçmezdi. İşte bu hal ile medrese tahsili hüday-ı nabit bir halde kalmış idi. Maa haza Ders Vekâleti Meclisi'nin bu kadar bir sahabet ve vesayetide yalnız İstanbul'a münhasırdı. ***Taşralarda ise ashab-ı hayratın bıraktığı evkaf galleşi şunun bunun elinde kaldığından medreseler fabri ve talebenin tahsili de fi seb-lillah idi.*** Yalnız her sene icra edilen

bir asker imtihanı oldukça bir medar-ı teşvik oluyordu.

Ne çare ki sen zamanlarda 18 sene kadar bu imtihan meselesi ortadan kalkıverince talebenin tahsili bir derece daha tenakus ederek birkaç sene daha devam etmişti. Bu şimdiki hayatında bile bir eser kalmamak ihtimali vardı.

Elhamdülillah millet-i İslamiye hakimiyetine malik olunca fevt ettiği fırsatların büsbütün telafisine çalışmak zamanının geldiğini anladı. Bir tekâmül-ü tedriciyeye vuslat ümidi uyandı. Ve bir dereceye kadar bazı adımlar dahi atılmaktan geri kalmadı ve ümid de ederiz ki inşaallah ileride yapılacak hüsn-ü tedbirler sayesinde mükemmel –ve fakat tedrici- neticeler elde edilecektir.

Şimdi hatıra gelen bir cihet var ki oda bir memlekette iki türlü tahsil mektep ve medrese tahsillerinin bu memlekete nafi ya da muzır olması meselesi... İyi, ciddi ve vakifane bir düşünce ile düşünülürse bu iki daru't-tahsil arasındaki fark en çok bir ihtisastan başka bir şey olmadığı zahir olur. Çünkü medreselerde ulum-u arabiyye ve diniyyeye nasıl bir itina edebilir de diğer funun istidradı kalırsa diğer mekatibe dahi o mektebin tarz ve tesisine göre bir ihtisas kaidesi caridir.

Fi'l-vaki Avrupa'da bilhassa Fransa'da böyle iki surette daru't-tahsil bulunmanın aleyhtarı pek çoktur. Hatta bu vesileyle bütün Cizvit mektepleri Fransa'da kapatılmıştır. Fakat memalik-i garbiyenin usul-i idare ve kavanindeki takip edilen felsefe akli ve tab'i olmasına ve Cizvitlerin takip ettiği usul ise dini olmasına mebni bu usulün garb tedrisatında zararı görülmek ihtimaline mebni bazı taraflarda itiraza, bazı yerlerde ise büsbütün kaldırılmayı mahkum olduğu görülüyor.

Bizde ise hükümetin din-i resmi-

yesi din-i İslam olmak ve hükümdarı zıyanımızın hilafeti unvanı caiz olması itibariyle bütün alem-i İslam ile alakadar bulunmak hikmetine mebni felsefesi tab'iye takibinde mazeret görüleceği bedihi olduğu gibi asl-ı halas ve necatımız ancak felsefe-i diniyye takibinde olduğunu olanca inkar edenler ile beraber bu gün herkes anladı. Binaenaleyh kavanin-i mehakim ve idaremizde din felsefesi takip edildiği surette bu felsefe her iki daru't tahsilimizin bir üss-ü irfanı olduğu cihetle esasta birleştiği için o esas teferruatın da takip edilecek ihtisas mesleği bir suretle bu daru't-tahsilleri birbirinden ayrı tanıttığımız ve "Bir memlekette böyle ayrı ayrı usul-u tahsil olamaz" diyenleri de ıskat eder zannındayım. Hususıyla Avrupa Cizvitlerinin usulüyle, din-i İslam'ın takip ettiği meslek arasında yerden göğe kadar azim bir fark bulunduğunu din-i mübin-i İslam'ın meşrutiyeti nasıl bir muhabbetle kucakladığı pek vazih gösterir.

İşte medreseler bugün Memalik-i Osmaniye'nin her tarafında tamimine çalışan mearifin en büyük bir zahiri ve hatta mearifin büyükçe bir destigiridir. Bugün ders-i fununumuzun bazı şubelerini istisna edersek bir kısmının Darul-Funun'lardan gösterdikleri istigınalar ile beraber diğer şubelerinin hemen kısm-ı külliyesini talebe-i ulum teşkil etmekte olduğu görülüyor.

Hatta diyebilirim ki Mearif Nezareti muallimliği bütün manasıyla takdir ettiği surette medreselerden yetişenler bulunmasa muallimlik hususunda daha büyük bir buhran içinde kalacağından kimse şüphe etmez. Böyle bir inhitat zamanında kendisi bu dereceye kadar gösteren varlığını ibraz eden medreselerimizin eskisinden pek parlak muvaffakiyetler gözetmekteyiz.

• *Devamı edecek*